ژياننامەی ئيمامی
شافعی

ڕەحمەتی خوای لێ بێت

ئامادەكردنی

مامۆستا خليل أحمد

=-=

لەبڵاوكراوەكانی

ماڵپەڕی بەهەشت

www.ba8.org

islam_kurd_ba8@yahoo.com

07701517378

عێراق - كوردستان - كەلار

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

كتێبی ژمارە ﴿٥٩﴾

بسم الله الرحمن الرحيم

سوپاس وستایش بۆخوا، درودوسلاو بۆسەرگیانی پێغەمبەر(ﷺ) وەبۆسەر گیانی کەس وکارو هاوەڵانی وشوێن کەوتوانی. بەڕاستی ناودارانی ئیسلام ڕۆڵێکی گرنگ و بەرچاویان هەبووە لەخزمەتکردن وهۆشیارکردنەوە وچاکسازی لەناو کۆمەڵانی خەڵکدا، هەمووژیانیخۆیان تەرخان کردبوو بۆخزمەتکردنی ئاینی پیرۆزی ئیسلام و ئاشناکردنی کۆمەڵانی خەڵك لەم ئاینە پیرۆزە،تەنهابە مەبەستی بەدەستهێنانی ڕەزامەندی خوا ،دورلەهەوڵدان بۆ دەسخستنی پلەوپایەی ژیانی دونیاو تێرکردنی بەرژەوەندی کەسی، جا خوێندن و زانینی ژیاننامەو ئەزمونی پرشنگداری هەریەك لەناودارانی ئیسلام گەلێك سود بەخش و بایەخدارە. بەتایبەت بۆئەوەی ببێتە دەرسێکی زیندو و واقیعی بۆئەمڕۆی ئێمەی شوێن کەوتوو ، هەروەهاژیاننامەی ناودارانی ئیسلام پاڵنەرێکی گرنگ و کاریگەرە، بۆچاولێکردن وخۆڕازاندنەوە بەوخووڕەوشتە بەرزانەی ئەوان هەڵیانگرتبوو ،لەبەرهەمووئەمانە دەچینە ناو گوڵزاری ژیاننامەی کەسایەتیەکی مەزن لە ناودارانی ئیسلام کە بریتیە لە ئیمامی شافیعی ڕەحمەتی خوایلیٚ بیٚ.

ناوو نەسەبی شافعی

شافعی ناوی :محەممەدی کوڕی ئیدریسی کوڕی عەبباسی کوڕی عوسمانی کوڕی شافع ی کوڕی (السائب)ی کوڕی عوبەیدی کوڕی عەبد یەزیدی کوڕی هاشم ی کوڕی (المطلب)ی کوڕی (عەبد مەنناف)ی باپیرە گەورەی پێغەمبەری خوایە (ﷺ)[١]، واتە

پێشەوا شافعی بە نۆ پشت دەگاتە وە سەر (عەبدمەنناف) لێرەوە خزمایەتی نێوان شافعیو پێغەمبەری خوا(ﷺ) وقورەیشێتی شافعیمان بۆ دەر دەکەویٚ.

شوێن وساڵی لە دایك بوونی

ئیمامی شافعی لە ساڵی (١٥٠)یکۆچی بەرامبەر(٧٦٧)یزاینی لەشاری غەززە لە فەلەستین لە دایك بووە، هەرلەو سەفەرەیدا دوای لەدایکبوونی شافعی بەماوەیەکی کەم مردووەو ونەگەڕاوەتەوە ، بۆیە شافعی بەهەژاری و بیٚ باوکی لای دایکی ژیاوەو گەورەبووە لەتەمەنی دووساڵیدا –دایکی _ژیروکارزان وتێگەیشتوویی –_ کۆرپە ساواکەی بردووەتەوە بۆ شاری مەککە _شاری دێرینی باووباپیرانی شافعی[٢]، شافعی هەر لەتەمەنی منداڵیدا پێش (باڵغ) بوونی قورئانی پیرۆزی لە بەرکردووە، لەدوای دابەزین ونیشتەجیبوون لەمککە ،شافعی ئەوەی هەڵبژارد کەبچێتە دەرەوەی مەککە بۆناو هۆزە کانی تر لەدەرەوەی شاری مەککە ،لەمیانەی ئە م دەرچونەی لای هۆزی (هوزەیل) دابەزی ، ئەوهۆزەی کەوا ناوبانگی بەزمان پاراوێتی وڕەوانبیژی و ئەدەبزانی دەرکردبوو ،بۆیە (١٧) ساڵی تەواو لەناو ئەم هۆزەدا مایەو. لەئەنجامدا بووبە ئەدیب وزانایەکی گەورەو لێهاتوو لە بارەی زمان وڕەگەز ناسیدا .

---

[1] بڕوانە (تاريخ الاسلام)ی ئيمامی الذهبی ب ١٤ ل ٣٠٤ ،سير اعلام النبلاء ب ١٠ ل ٥ الجرح والتعديل ب ٧ ل ٢٠١ تهذيب الكمال ب ٦ ل ٢٠٩ البداية والنهاية ب ٥ ل ٦٩١ هەروەها چەندين سەرچاوەی باوەڕ پێکراویتر.

[2] تاريخ التشريح الاسلامی ل١٨٤.

ژیان وخوێندن و پێگەیشتنی

غەززە شوێنی لەدایك بوونی ئیمامی شافعی یە ، بەڵام جێگای باب و باپیرانی شافعی نەبووە بەڵکو ئیدریسی باوکی بەمەبەستی ئەنجامدانی کارێك ڕۆیشتبوو بو ئیمامی شافعی بۆخۆی دەڵێ (لەمەککە دەرچووم بۆناوهۆزەکانی تر لەدەرەوەی مەککە ،لای هۆزی(هذیل) دابەزیم ومامەوە لەگەڵیان دا ژیام بەمەبەستیفێربوونی زمان وئاخاوتنیان ، لەوکاتەدا (هذیل) لەهەموو هۆزەکانی عەرەب زمانپاراوو ڕەوانبێژتر بوون) لەمیانەیژیانبەسەربردن ومانەوەی لە (هذیل) دادەبەزی بۆشاریمەککە بەمەبەستی دەستخستنی زانستی شەرعی لای زانایان ،پاشان دەگەڕایەوە ناو (هذیل) بەم شێوەیە بەردەوام بوولەگەڕان بەدوای زانستی شەرعی و وەرگرتنیدا، لەم کاتەی کەواشافعی سەرقاڵی گەڕان بوو بەدوای زانستیشەرعیدا چاوی کەوت بەشێخ وموفتی حەرەمیمەککە (موسلیمی کوڕی خالیدی زەنجی)[٣]، شایانیباسە شافعیسودێکی گەورەی لەوپێشەوایە وەرگرت بەردەوام بوو تاوای لێهات مۆڵەتیدا کەفتوابدات .پاشان ئیمامی شافعی ڕەحمەتی خوایلێبێ داوای لەمامۆستاکەی (موسلیم)کرد کەنامەیەکی بۆبنوسێت بۆمالیکی کوڕی ئەنەس پێشەواو فەرمودەناسی مەدینەی شاری پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەڵێ :ئەویش بۆی نوسی، ئیمامی شافعی بەڕێکەوت بۆ مەدینە تاگەیشتە لای ئیمامی مالیك ،ئەوەشمان لەیاد نەچێ ئیمامی شافعی پێشوەخت کتێبی (موطا)ی دانراوی ئیمامی مالیکی لەبەرکردبوو کەتەمەنی (١٣)ساڵان بوو بۆیە لەسەر داوای ئیمامی مالیك (موطا)ی خوێندەوە بەسەر ئیمامی مالیکدا بۆیە خوێندنەوەی ئیمامی شافعی لای ئیمامی مالیك زۆر سەرسوڕهێنەربوو.

ئیمامی شافعی لەسەرەتای دەستپێکردنی زانستی شەرعیدا فیقهی موسلیمی کوڕی خالیدو حەدیسی دووکەسایەتی مەزنی حیجازی بەدەستهێنا کەبریتی بوون لەسوفیانی کوڕی (عیینە)ی فەرمودەناسی مەککەو مالیکی کوڕی ئەنەسی فەرمودەناسی مەدینە ، لێرەدا بۆمان دەرکەوت ئەم دوو کەسایتیە بەمامۆستا گەورەکانی ئیمامی شافعی دادەنرێن.

بەڵام وە نەبێ ئیمامی شافعی تەنها سوودی لەم دوو کەسایەتییە وەرگرتبێ وبەس، نا بەڵکو فقە وحەدیسی لە زۆر کەسانی ترەوە وەرگرتووە وەك(داوودی کوڕی عەبدولرحمان و عەبدولعەزیزی کوڕی ئەبو سەلەمەی ماجیشۆن و ئیبراهیمی کوڕی سەعدو محەممەدی کوڕی ئەلحەسەنی فەقیە و ئیسماعیلی کوڕی عُلیە و.....کەسانێکی زۆری تر جگە لەمانە[٤]، بەڵام پەیوەندی ئیمامی شافعی بە ئیمامی مالیکەوە پەیوەندیەکی پتەوو بەهێز بوو بۆیە مەقامی ئیمامی مالیك لەدڵی ئیمامی شافعیدا لە پێشەوەبوو.هەروەها کتێبی(الموطا)ی مالیك لای شافعی پلە وپایە یە کیبەرزی هەبوو تەنانەت لەپاش قورئانی پیرۆز بەڕاسترین کتێبی حیسابدەکرد، بۆیە دەیگوت (لەگۆی زەویدا هیچ کتێبێك نیە لە (الموطأ) ڕاستی زیاترتێدا هەبێ)[٥]، واتە : صەحیح بێ، بۆیە هاوەڵێتی شافعی بۆ مالیك درێژەی خایاند تا ئەوکاتەی ئیمامی مالیك رەحمەتی خوای لێ بێ وەفاتی کرد لەساڵی(١٧٩)ی کۆچی ، ئەوکاتە تەمەنی شافعی (٢٩) ساڵبوو ، نزیکەی (٩) ساڵ لای مالیك مایەوە تابەیەکێ لەهاوەڵەکانی مالیك دادەنرا بەڵام دوای وەفاتی

[3] بڕوانە تاریخ التشریع الاسلامی ل ١٨٤.
[4] بڕوانە تاریخ الاسلام ب ١٤ ل ٣٠٥.
[5] بڕوانە اداب الشافعی ومناقبە ل ١٩٦ – ١٩٧.

مالیك ، شافعی ناچار لەوێ نەمایەوەو ڕۆشت بو یەمەن ، شافعی خاوەنی ماڵ و سامانێکی زۆر نەبووە ، بۆیە دەگەڕا بەدوای کارێکدا پێی بژێت ، بۆ ئەم مەبەستە (مصعب)ی کوڕی عەبدوڵای (القرشی) قازی یەمەن یارمەتی‌دا بۆ ئەوەی لەیەمەن کارێکی بخاتە ژێردەست ، ئەنجامیش ئەوەبوو کارێکی پێسپارد وماوەیەکیش بەردەوام بوو لەسەری . ئەوەشمان لەیاد نەچێ شافعی لەیەمەنیش سودی‌لە(لیث)ی کوڕ سەعدی شەرعزانی میسر وئەوزاعی شەرعزانی شام وەرگرت. لەساڵی (١٨٤)ی کۆچی ، ئەوکاتەی (هارون)ئەلرەشید خەلیفەی موسڵمانان بوو، شافعی تووشی مەینەت و تاقیکردنەوەیەکی قورس وگران کرا تۆمەتکرا بەوەی گوایە ڕەخنەی لەدەسەڵاتی عەبباسی‌یەکان گرتوەو شیعەگەرێتی دەکات[6].

بەم بۆنەیەوە ڕەوانەی بەغدادکرا بۆلای ئەلرەشید،بەلاّم لەبەرئەوەی‌ئەم تۆمەتە لەڕاستیەوە دوور بوو شافعی ڕزگاری بوو نەك هەرئەوەش بەڵك و لەمیانەی ئەم ناردنە ی بۆبەغداد چاوی کەوت بەمحە ممەدی کوڕی ئەلحەسەنی شەیبانی ودوای ڕزگار بوونی لەومەینەتە .زانیارییەکی باشی لەو کەسایە تی‌یە وەرگرت وکتێبەکانی نوسییەوە، هەروەها چاوی‌کەوت بەوکتێبانە کەلە عێراقدا هەبوون و لەبابەتی فیقهەوە نوسراوبوون ،شافعی بەم هەوڵەی توانی زانیاریەکانی هەردوو قوتابخانە بەناو بانگە کەی ولآتانی ئیسلام قوتابخانەی حەدیس لەحیجازو قوتابخانەی (را ی و قیاس) لە عێراقدا کۆ بکاتەوە . دوای ئەوەی شافعی لەومەینە تە قورسە ڕزگاری بوو زانیاریە کی گەورەی بەدەست هێنا ئەنجا گەڕایەوە بۆحیجاز ، تاماوەیەك لەشاری مەککە سوودی وەردەگرت ودەیگەیاند چو نکە مەککەجێگای بەیە کگەیشتنی زانایان بوولە هەموو هەرێمەکانەوە ، ئیمامی شافعیش تێکەلاّوی دەکردن ولێی دەردەگرتن ولێیان وەردەگرت مونازەرەشی لەگەڵ دەکردن بەم شیوە یە بەردەوام تا ئەوەی بۆ دروست بوو، جاری دووەم سەرداتەوە لە عێراق لە ساڵی (١٩٥)ی کۆچی ،بۆیە بەرێکەوت بۆ عێراق ،ئەم جارەیان جیاواز بوو لەویتر یان ئەمجارە کۆمەڵێ لەزانایانی عێراق سوودیان لێ‌وەرگرت، وەکو ئیمامی ئەحمەدوعەبدولڕحمانی کوڕی مەهدی، ئیسحاقی کوڕی ڕاهەوەیهی ئەڵێ (پێش هاتنی شافعی ئێمە ناسخ ومەنسوخ مان نەدەزانی شایانی باسە ئیمامی‌ئەحمەد زۆر پەیوەست بوو بە شافعی یەوە وبەنوێکەرەوەی سەدەی دووەمی حساب دەکرد دەیفەرموو(یروی فی الحدیث ان الله یبعث راس کل سنة من یصحح لهذه الامة دینها فنزرنا فی المئة الاولی‌فازا هو عمر بن عبدالعزیز ونزرنا فی‌المئة الثانیة فنراة الشافعی)[7]. ئەم جارە محەممەدی کوڕی ئەلحەسەن وەفاتی کردبوو هەروەها (هارون) یش وەفاتی‌کردبوو ،شافعی ئەم جارەیان دووساڵ مایەوە پاشان جارێکی ترگەڕایەوە بۆحیجاز بەلاّم دەنگ وباسی لەهەموو بەغدادا بلاّو بووبووەوە، زۆربەی زانایانیش شوێن بیرو ڕاکانی کەوتبوون . هەروەها بۆجاری سێیەم گەڕایەوە بۆعێراق چەند مانگێك مایەوە ئەنجا لەساڵی(١٩٩)ی کۆچی سەفەری‌کرد بۆمیسرولە (فسطاط) بەمیوانی لای عەبدوڵلای کوڕی‌عەبولحەکەم دابەزی.

لەوێ لەمزگەوتی (عەمری کوڕی عاص) دەستی‌کرد بە وتنەوەی وانەکانی فیقە وحەدیس بەیانیان دەستی دەکرد بە وتنەوەی قور ئان دوای ئەوەش حەدیس و پاشان موناقەشەو سەرنجدانی حوکمە فیقهیەکان هەروەها گرنگی ئەدا بەوتنەوەی زمانی عەرەبی کەدەستێکی بالاّی هەبوو تیایدا بەڵکو سەرچاوە بوو بۆ زمانی عەرەبی وەکو ٠٠ ئەبوعوبەیدەی ئەلقاسمی کوڕی سەلام ئەڵێ /شافعی یەکێ بوو لەوانەی زمانی لێ وەردەگیرا٠ هەروەها

[6] تاریخ التشریع الاسلامی ل ١٨٤ — ١٨٥ .

[7] انظر : صفة الصفوة(٢/٢٥٠).

ئیبنو هیشام خاوەنی مەغازی ئەڵێ٠ شافعی یەکێ بوو لەوانەی زمانی لێ وەردەگیرا ، لە میسر تواناکانی شافعی دەرکەوت و هەموو کتێبە تازەکانی بە قوتابیەیە میسریەکان خوێندەوە ئەمەش پێی دەگوترێ مەزهەبی میسر یان مەزهەبی تازەی شافعی رەحمەتی خوای لێ بێ٠

مشتێك لە خەرواری سیفاتەكانی شافعی

خۆبەكەم زانین وتەسلیم بوونی بۆ حەق، ڕەبیعی کوڕی سولەیمان دەڵێ (گوێم لە شافعی بوو گوتی : پێم خۆشە خەڵکی ئەم زانستەی من – واتە کتێبەکانی– فێربن و بیزانن بۆ ئەوەی هیچ لەوانە نیسبەت نەدرێت بۆ لای من و بەناوی منەوە نەبێ، هەروەها ڕەبیع دەڵێ ٠٠ لە شافعیم بیست دەیگوت: موناقەشەی هیچ کەسێکم نەکردووە بەمەبەستی سەرکەوتن بەسەریدا بەڵکو تەنها بەمەبەستی دەرخستنی ئەو حەقەی پێمە[8] لەکاتێکدا شافعی وەکو هیچ کەسێکی تر نەبووە لەمونازەرە کردندا کەزۆر بەهێز بووە لەو بوارەدا وەکو محەممەدی کوڕی عەبدوڵلای کوڕی عەبدولحەکەم ئەڵێ : هیج کەسێکم نەبینیوە شافعی مونازەرەی لەگەڵ بکات ئیللا بەزەیم بەو کەسەدا هاتوەتەوە[9]، هەروەها ئەڵێ ٠ گەرببینیت ئەوکاتەی شافعی مونازەرە دەکات وادەزانی شێرێکەوپەلاماری خواردن دەدات ئەوبوو خەڵکی فێری بەڵگەو بەڵگە خوازی کرد[10]

عیبادەت وشەونوێژی شافعی

ڕەبیعەی کوڕی سولەیمان ئەڵێ : شافعی شەوگاری کردبوو بە سێ بەشەوە سێیەکی یەکەمی دەینوسی ، بەشی دووەمی نوێژی دەکرد ،بەشیسێیەمی دەخەوت . ئیمامی (الذهبی) ئەڵێ :هەرسێ کردارەکەی لە گەڵ مەبەستدا عیبادەت و پەرستشە بۆخوا .

سەخاوەتی شافعی

ئەبوو (ثور) ئەڵێ کەم جار شافعی شتی لای خۆی ئەهێشتەوە لەبەرچاوتێری عەمری کوڕی سەوواد ئەڵێ :شافعی سەخیترین مرۆڤە بۆدینارودرهەم وخۆراك بەخشین ، شافعی پێی ووتم : لەژیانمدا سێجار ئیفلاسم کردووە ،تەنانەت کەم و زۆری ماڵی خۆمم فرۆشتووە تەنانەت خشڵی خێزان و کچەکەشم وەهەرگیز ڕەهنم نەکردووە، ڕەبیع ئەڵێ :لایشافعی ووتم ژنم هێناوە ئەویش پرسیاری لێکردم گوتی چەندت کردوە بەمارەیی منیش گوتم (٣٠)دینار، شەش دینارم پێشەکی داوە کەئەمەی بیست (٢٤) دیناری پێشکەش کردم بۆتەواو کردنی ئەو مەبلەغە . ڕەبیع ئەڵێ :کابرایەك نامەیەکی دا بەشافعی تیایدا نوسرا بوو ، من کابرایەکی سەوزە فرۆشم تەنها یەك درهەمم هەیە ژنیشم مارە کردووە جایارمەتیم بدە ئەویش لەوەلامدا گوتی ڕەبیع (٣٠) دینارم پێبدە و داوای گەردن ئازادی لێبکە بۆم. منیش گوتم ئەم کابرایە تەنها (١٠) درهەمی بەسە گوتی (ویحك) ئەوەی بدەرێ .

شایەتی وستایشی زانایان لەسەر ئیمامی شافعی

حارسی کوڕی سورەیج ئەڵێ : گوێم لە یەحیای کوڕی (القطان) بوو دەیگوت (من بەتایبەت پاڕاننەوە لای خوا بۆ شافعیدەکەم)، ئەبووبەکری خەللاد ئەڵێ:من لەپاش نوێژەکانم پاڕاننەوە لای خوا بۆشافعی دەکەم، مەیمونی

---

8 سیر اعلام النبلاء ب ١٠ ل ٢٩.

9 تأريخ الاسلام ب ١٤ ل ٣١٧.

10 تأريخ الاسلام ب١٤ ل٣١٧.

ئەڵێ: گوێم لێبوو ئەحمەدی کوڕی حەنبەل دەیگوت شەش کەس هەن لەسەحەردا دۆعایان بۆدەکەم یەك لەوانە شافعییە.

(ابو ثور) ئەڵێعەبدولڕحمانی کوڕی مەهدی پێی گوتم هیچ نوێژێك ناکەم ئیللا لە نوێژەکەمدا لەخوا دەپاڕێمەوە بۆشافعی .

فەزڵی کوڕی زیاد : گوێم لێ بوو ئەحمەد دە یگود(هیچ کەس نییە پێنوس ومەرەکەبی بەدەستەوە گرتبێ ئیللا شافعی مننەتی لەگەردنی ئەو کەسەدا هەیە.

بیروباوەڕی شافعی

ڕەبیع ئەڵێ گوێم لێ بو شافعی دەیگوت: باوەڕ بریتیە لە ووتەو کردەوە، زیاد دەکاو کەم دەبێ. شێخی ئیسلام عەلی کوڕی ئەحمەدی کوڕی یوسف ی هەکاری لە کتێبی (عقیدە الشافعی) دا ئەڵی (یونسی کوڕی عەبدولئەعلا ئەڵێ: شافعی پرسیاری لێ کرا دەربارەی سیفاتی خوا و ئەوەی خۆی باوەڕی پێیەتی، بیستم لیێ گوتی خوای گەورە چە ندین ناو و سیفاتی هەیە لە قورئاندا هاتووە،هەروەها پێغەمبەریش (ﷺ) هەواڵی ئەوەی ئوممەتەکەی ڕاگەیاندووە کەوابوو کەسێ بەڵگەی پێگەیشتبێ بۆی نیە ڕەت یکاتەوە قورئان باسی ناووسیفەتەکانی کردووە.هەروەها لەپێغەمبەریشەوە (ﷺ) سەلمێنراوە ،کەسێدوای سەلماندنی بەڵگە موخالەفەی بکات ئەوا بێ باوەڕ دەبێ بەڵام پێش سەلماندنی ئەوە بیانوی هەیە چونکە نازانێ و زانیاری پێنیە ، چونکەزانیاری دەربارەی ناوسیفەتەکان تەنها بەژیری پەیپێنابرێ، بەبیر کردنەوەو تیاڕامان بەدەست نایەت ئێمە هیچ کەس تەکفیر ناکەین کەزانیاری لەوبابەتە نەبێت، مەگەرکەسێ بەڵگەیپێبگات، ئێمەئەم سیفەتانە دەسەلمێنین ونەفی لەیەکچون لەخوادەکەین وەکوخوای گەورە سەلماندن ونەفیکردووە وەك دەفەرمووێت : ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾[11] .

دەربارەی قورئانی پیرۆز (البویطی) ئەڵێ گوێم لێ بوو شافعی دەیگوت :خوای گەورە بەووشەی(کن)دروستکراوەکانیبەدیهێناوە ئەگەربێت و(کن) دروستکراوبێت واتە دروستکراوێك بەدروستکراوێکیتر بەدی هاتوە واتە قورئان کەلامی خوایەوە ومەخلوق نیە[12] بینینی خوا بۆئیمانداران لەبەهەشتدا، شافعی خوای لێ ڕازی بێت لە تەفسیری ئایەتی.

﴿كَلَّا إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ﴾[13] .

ئەڵێ ئەم ئایەتە بەڵگەیە لەسەر ئەوەموسڵمانان (دۆستەکانی خوا)لەڕۆژی قیامەتدا (واتە لەبەهەشتدا خوا دەبینن.

هاوەڵان وچوار خەلیفەکە باشترین خەڵك لەدوای پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم ئەبوبەکرە پاشان عومەر پاشان عوسمان پاشان عەلی خوا لەهەمویان رازی بێت ،خوای گەورە مەدحی هاوەڵەکانی پێغەمبەری (ﷺ) لە قورئاندا کردووە،هەروەها پێغەمبەریش (ﷺ) فەزڵی بێ وێنەییوگەورەیی ئەوانی بۆ باس کردووین[14]

---

11 {سورة الشوری:١١}.

12 انظر : حلیة الاولیاء (١١١/٩).

13 {سورة المطففین:١٥}.

14 مناقب الشافعی (٤٣٣/١).

شافعی و ئەهلی کەلام

موحەممەدی کوڕی ئیسماعیلی ترمذیی ئەڵێ (ابوثور) وحوسێنی کوڕی عەلی کەڕابیسی گوتیان : گوێمان لێ بوو شافعی دەیگوت حوکمی من بەرامبەر بە ئەهلی کەلام ئەوەیە بە(سەعەف)ی دارخورما لێبدرێن وبەسواری ووشتربەناو خەڵکدا بۆپەند بسوڕێنرێنەوە و پێیان بگوترێ ئەمە تۆڵەی وازهێنانتانە لەقورئان وسونەت)[١٥]، ڕەبیع ئەڵێ‌شافعی گوتی:

گەربێتو ئینسان بگاتەوە بەخوا بە هەر تاوانێکەوە بێ تەنها شیرك نەبێ ئاسانترە لەوەی بگاتەوەلای‌خواوهەندێ بیدعەی ئەنجام دابێ[١٦].

شافعی و کارکردن بەحەدیس

عەبدوللای کوڕی ئیمامی ئەحمەد ئەڵێ :گوێم لەباوکم بوودەیگوت شافعی ووتوویەتی :ئێوە لەحەدیسەدا لەئێمە شارەزاترن ئەگەر حەدیسی صەحیح شارەزا بوون هەواڵم پێ‌بدەن تابەدوایدا بڕۆم لەکوفەبێ یان لەبەسرەبێ‌یان لەشام[١٧].

(حەرمەلە) دەڵێ :شافعی ووتویەتی :ئەوەی کەمن ووتومە و پێچەوانەی حەدیسی صەحیحی پێغەمبەرە، ئەوەحەدیس لەپێشترە وتەقلیدی من مەکەن[١٨].

ڕەبیع ئەڵێ گوێم لێ بووشافعی دەیگووت :ئەگەرلەکتێبەکەمدا شتێکتان بینی خیلافی سوننەتی پیغەمبەربوو ئێوەکاربەسوننەتەکە بکەن و ئەوەی‌من ووتومە وازی‌لێ‌بێنن[١٩].

ڕەبیع ئەڵێ پیاوێك گووتی ئەی (ئەبوو عبداللە) کاربە حەدیس دەکەی گوێم لێ‌بوو گووتی:هەرکاتێك حەدیسێکی صەحیحم لەپێغەمبەرەوە ڕیوایەت کردوکارم پێ‌نەکرد ئەوا ئێوە شایەت بن من عەقلم نەماوە . ئەلحومەیدی ئەڵێ‌ڕۆژێکیان شافعی حەدیسێکی ڕیوایەت کرد،منیش گوتم :ئایا کاری‌پێ‌دەکەی ؟ئەویش گوتی(ئایامنت لەکڵێسادا بینیوە بێمە دەرەوە یان پشتوێنی گاورت بەپشتمەوە بینیوە ؟گوێم لەحەدیسی پێغەمبەربێ‌وکاری پێ نەکەم !،(ابوثور) ئەڵێ شافعی ئەڵێ : هەرمەسەلەیەك حەدیسی صەحیحی لای زانایانی حەدیس لەسەر هاتبێ بەپێچەوانەی ئەوەی من ووتومە ئەوا من لێی پەشیمانم لەژیانمدابێ یان پاش مردنم)[٢٠]، هەروەها ئەڵێ(کاتێك کەسێك لەئەهلی حەدیس ئەبینم وەکو وابێ کەسێك لەهاوەڵانی پێغەمبەر ببینم خواپاداشتی خێریان بداتەوە بنچینەکەیان بۆمان پاراستوە بۆیە فەزڵیان بەسەرمانەوەهەیە)[٢١]، شافعی وحەدیسی ئاحادشافعی ئەڵێ(لەبواری حەدیسدا حەدیسی تەنها پیاوێك یان تەنها ژنێك وەردەگرم بەڵام لە شایەتی‌دا بەتەنها یەکێك لەوانە وەرناگرم لەحەدیسدا (حدثني فلان عن فلان) وەردەگرم بەڵام لەشایەتیدا تەنها (سمعت) یان (اشهدنی) وەردەگرم بازنەی وەرگرتنی حەدیسی ئاحاد لای شافعی فراوانترە– وەکو بە راوردێك لەگەڵ پێشەوایانی تردا –

[15] سیراعلام النبلاء (٣٩/١٠).

[16] سیر اعلام النبلاء (١٦/١٠) تاریخ الاسلام (٣٣١/١٤).

[17] سیراعلام النبلاء (٣٣/١٠).

[18] سیر اعلام النبلا ء (٣٣/١٠).

[19] سیراعلام النبلاء (٣٤/١٠).

[20] اعلام الموقعین (٣٦٣/٢).

[21] اعلام الموقعین (٣٦٣/٢).

ئیبنولعەرەبی ئەڵێ (ئەگەر حەدیسی ئاحاد دژ بە بناغەیەك لەبناغەکانی شەرع بوەستێت ئەبوو حەنیفە بەڕەوای نابینێ ئەوحەدیسە کاری پێبکرێت بەلاَم شافعی بەڕەوای دەبینێ)[٢٢].

بنچینەکانی مەزهەبی شافعی

ئەساسی مەزهەبی شافعی ڕەحمەتی خوای لێبێ لەکتێبی (الرسالة) دا نوسراوەتەوە ، شافعی (ظاهر)ی قورئان بەبەڵگە دادەنێ تاوەکو بەڵگەیەك ڕاستبێتەوە و ئەوە بگەیەنێت کە(ظاهر) ی ئایەتەکەی مەبەست نیەیە- بەڵگەی قورئانی و پیرۆز وسوننەتی صەحیحی پێغەمبەر- ، شافعی دیفاعێکی بەردەوام و نەبڕاوەی کردووە لەسەر کارکردن بەحەدیسی ئاحاد بەمەرجێك ڕیوایەتکاری حەدیسەکەمتمانە پێ کراو و (ظابط) بێوحەدیسەکەش (متصل) بێ تادەگاتە پێغەمبەر بەبێ ئەومەرجانەی ئیمامی مالیك و ئەهلی عێراق دایاںناوە بۆ وەرگرتنی حەدیس .

ئەم دیفاعەش بووە هۆ کارێك بۆ خۆشەویست کردنی شافعیلای ئەهلی حەدیس تەنانەت زانایانی بەغدا پێیان دەگوت (ناصر السنة) شافعی چۆن دەیڕوانیە قورئان بەوشێوەیەش دەیڕوانیە حەدیسی صەحیح، وای دەبینی کەهەردوك واجبە کاریان پێ بکرێ ئەنجا دوای قورئان وسوننەت کاری بەئیجماع دەکرد واتاکەشی لای شافعی ئەوەیە

(ئەوکەسەی کاربە ئیجماع دەکات زانیاری بەبوونی جیاوازی لەوبابەتەدا نەبێ) ئەنجا شافعی ئەگەر لەبابەتێکدا (دەقی) قورئان وسوننەتی دەستنەکەوتایە کاری بەقیاس دەکرد بەمەرجێك ئەصلێکی هەبوایە لەقورئان و سوننەتدا، شافعی ئیستحسان و ئیستیصلاَح) ی ڕەتکردوەتەوەو کاری پێ نەکردوە[٢٣].

شافعی وشیعرو ڕەوانبێژی

(ئیبن وهیشام) ئەڵێ زۆر لەگەڵ شافعی پێکەوە دادەنیشتین بەهیچ شێوەیەك هەڵەیەکم لەزمانی عەرەبیدا لێ نەبینیوە[٢٤]، ئەحمەدی کوڕی ئەبو سورەیجی ڕازی ئەڵێ (کەسێکم نەبینیوە قسەزانتر و زمانپاراوتر بێ لە شافعی)[٢٥]،

زوبەیری کوڕی بەککار ئەڵێ(شیعر)ی هذیل و بەسەرهاتی ئەو هۆزەم لە (مصعب)ی کوڕی عەبدوڵاوە وەرگرتووە ئەویش لەشافعی یەوە وەریگرتبوو)، شایانی باسە شافعی لەبواری شیعردا خاوەنی دیوانێکی شیعری یە بەناوی (دیوان الامام الشافعی) کۆکردنەوەی (محمد عفیف الزعبی) هەروەها ئیبن وغانم ی حافیزی حەدیس ئەڵێ (شیعرەکانی شافعیم کۆکردوەتەوە لە دیوانێکدا. بەلاَم تائێستا کۆکراوەی یەکەم لەبەردەستی خۆماندایە.

---

22 انظر : مناهج الاجتهاد (ص١٦٣).
23 انظر : تأريخ التشريع الاسلامي(ص١٨٦).
24 انظر : سير أعلام النبلاء (٤٩/١٠).
25 انظر : سير أعلام النبلاء (٤٩/١٠).

هەندێ لە شیعرە بەنرخەکانی شافعی

لێبوردەیی وڕەوشت جوانی

إذا سبني ندل تزايدت رفعة وماالعيب إلا أن اكون مسببه

ولولم تكن نفسي علي عزيز لمكنتها من كل نذل تحاربه

ولوأنني أسعى لنفعي وجدتني كثيرالتواني للذي أنا طالبه

ولكني أسعى لأنفع صاحبي وعارعلى الشبعان إن جاع صاحبه

يخاطبني السفيه بكل قبح فأكره أن أكون له مجيبا

يزيد سفاهة فأزيد حلما كعود زاده الاحراق طيبا

اذا نطق السفيه فلا تجبه فخير من إجابته السكوت

فان كلمته فرجت عنه وإن خليته كمدا يموت[٢٦]

يا من يعانق دنيا لابقاء لها يمسي ويصبح في دنياه سفارا

هلا تركت لذي الدنيا معانقة حتى تعانق في الفردوس ابكارا

إن كنت تبغي جنات الخلد تسكنها فينبغي لك ان لاتامن النارا

دەربارە ی باشترین زانست

كل العلوم سوى القران مشغلة إلا الحديث وعلم الفقه في الدين

العلم ماكان فيه قال حدثنا وما سوى ذاك وسواس الشياطين[٢٧]

هەروەها چەندین پارچە شیعری تەڕ وناسکی تر، بەحەقیقەت شافعی خاوەن توانایەکی شیعری زۆر بەهێز بووە، بەڵام خۆی بەئەنقەست شیعری نەوتووە بەڵکو خۆی بەشرعزانی و زانستە شەرعیەکانەوە خەریك دەکرد، وەکو ئەڵێ :

ولولا الشعر بالعلماء يزري لكنت اليوم اشعر من لبيد[٢٨].

وتەکانی شافعی

یونسی سەدەفی ئەڵێ:شافعی پێی ووتم: ليس إلى السلامة من الناس سبيل فانظر الذي فيه صلَاحك فالزمه[٢٩].

شافعی دەڵێ : ضياع العالم أن يكون بلا إخوان وضياع الجاهل قلة عقله واضيع منهما من واخى من لاعقل له[٣٠].

هەروەها دەڵێ : آلات الرياسة خمس : صدق اللهجة ،وكتمان السر والوفاء بالعهد، وابتداء النصيحة ، واداء الامانة[٣١]،

---

[26] انظر : ديوان الامام الشافعي (ص٢٢).

[27] انظر : ديوان الشافعي (ص٨٨).

[28] انظر : ديوان الشافعي (ص٣٩).

[29] انظر : سير اعلام النبلاء (١٠/٤٢).

[30] انظر : سير اعلام النبلاء (١٠/٤٢).

[31] انظر : سير اعلام النبلاء (١٠/٤٨).

یونسی کوڕی عه بدولئەعلا دەڵێ: گویم لێبوو شافعی دەیگوت:ئەی یونس :الانقباض عن الناس مكسبة للعداوة والانبساط اليهم مجلبة لقرناء السوء فكن بين المنقبض والمنبسط[32]، هەروەها دەڵێ :(عليكم باصحاب الحديث فانهم اكثر جوابا من غيرهم)[33].

ئەگەر بمانەوێ یەك بەیەكی ووتەكانی شافعی لێرەدا تۆمار بكەین ئەوا بێگومان ناتوانین چونكه قسەكانی هەمو پڕ لە حیكمەت وئامۆژگاری وزانستن ، بۆیە قایل دەبین بەمانەی كەباسكران ومشتێك نمونەی خەروارێكە.

نەخۆشی و مردنی شافعی رەحمەتی خوای لیٚ بیٚ

شافعی لە میسر لە درێژەی ئەو چوارساڵەی لە میسردا مایەوە توشی نەخۆشیبوو ، لەماڵدا دەمایەوە و لەسەرجێگا دەكەوت قوتابییەكی بەناوبانگی بەناوی (المزنی) ڕۆژێكیان ڕۆشت بۆلای و چوە ژورەوە و پێی گوت ئەمڕۆ چۆنی شافعیش گوتی:

أصبحت من الدنيا راحلا وللاخواني مفارقا

و لكأس المنية شاربا وعلى الله جل ذكره واردا

ولا والله ما أدري روحي تصير الى الجنة فأهنئها او الى النار فاعزيها

ثم بكى وأنشا :

ولما قسا قلبي وضاقت مذاهبي جعلت الرجا مني لعفوك سلما

تعاظمت ذنبي فلما قرنته بعفوك ربي كان عفوك اعظما

ومازالت ذاعفو عن الذنبي لم تزل تجود وتعفو منه وتكرما[34].

شافعی لە شەوی جومعەی ڕۆژی كۆتایی مانگی ڕەجەبی ساڵی (٢٠٤) ی كۆچی بەرامبەر (١٩ ی) كانوونی دووەمی ساڵی (٨٢٠) ی زاینی كۆچی دوایی كردووە ڕەحمەتی خوای لیٚ بیٚ ،مردنی شافعی لەوەرزی زستانابووە ولە ڕۆژی جومعە نێژراوەو (٥٤) ساڵ تەمەنی كردووە تەرمەكەی بەسەرشان بەڕێخراوە لە(فسطاط) ەوە تاوەكو گۆڕستانی (بنو زهرة) بەگۆڕستانی (ابن عبد الحكم) بەناوبانگە، ئابەم شێوەیە ئەستێرەی پرشنگداری شافعی لەم دونیایەدا ئاوابوو بەڵام چەندین ڕوناكی و دانایی سودبەخشی كەم وێنەی بۆ بەجێ هێشتوین، ڕەحمەتی خوای لیٚ بیٚ و خوا پاداشتی خێری بداتەوە .

خوێنەری بەڕێزم ئەمە كورتەیەك بوو لەژیاننامەی مامۆستای شەرعزان و یەكێك لەناودارانی ئیسلام (شافعی) بۆ هەموو لایەكمان دەركەوت كە شافعی چ جۆرە بیرۆباوەڕو خووڕەوشت و زانستێكی هەبووە هەروەها هەڵویستی شافعیمان بۆ ڕون بووەوە دەربارەی كاركردن بە حەدیس.

وە هەڵگرانی حەدیس لای شافعی چ ڕێزو حورمەتێكیان هەبوو لەگەڵ چەندین ڕاوبۆچونی دروستی تر كە لەم كورتەیەدا تۆمار كراوە .

32 انظر : سير اعلام النبلاء (٨٩/١٠).

33 انظر : توالي التأسيس (ص١١٠).

34 صفوة الصفة (١٤٦/٢).

======================================

سەرچاوەکان

١ -سير اعلام النبلاء /الذهبي
٢ -تاريخ الاسلام /الذهبي
٣-توالي التاسيس /ابن حجر
٤-البداية والنهاية/ابن كثير
٥-تهذيب الكمال/المزي
٦- الجرح والتعديل/لابن ابي حاتم
٧-مناهج الاجتهاد/محمد سلام
٨-ديوان الشافعي
٩- تاريخ التشريع الاسلامى/الخضري.
١٠-مجمل اعتقاد ائمة السلف/ د . عبدالكريم التركي

======================

ماڵپەڕی بەهەشت
www.ba8.org
لە دوعای خێر بێ بەشمان مەکەن